

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Білик І. Яр* : [Текст] / Іван Білик. – К.: Український письменник, 2011. – 731 с.
2. Вежа : Літературний часопис / Іван Білик. – Кіровоград : ПВД "Мавік", 2006. – № 18. – 281 с.
3. *Винниченко В.* Відродження нації : [Текст] / Володимир Винниченко. – Київ : Видавництво політичної літератури України, 1990. – У 2 книгах. Кн. II. – 328 с. – (Репринтне відтворення видання 1920 року).
4. Літературознавча енциклопедія : У 2 т. / авт.-укладач Ю.І. Ковалів. – К., 2007. – Т.І. – 657 с., Т. II – 624 с.
5. Наш Михайло Стельмах : Літ.-крит. статті, еподи, есе / І.М. Дузь. – К.: Дніпро, 1982. – 364 с.
6. *Семенчук І. Р.* Михайло Стельмах [Текст] : нарис творчості / І.Р. Семенчук. – К.: Дніпро, 1982. – 227 с.
7. *Стельмах М.* Правда і кривда (Марко Безсмертний) [Текст] / Михайло Стельмах. – К.: Радянський письменник, 1961 р. – 471 с.

Стаття надійшла до редакції 11.10.12

З. В. Артюшенко, аспірант
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

Олицетворение в образах Марка Бессмертного и Максима Нетребы идеи народности (на примере романов М. Стельмаха и И. Билыка)

В статье рассматриваются исторические романы Михаила Стельмаха и Ивана Билыка.

Ключевые слова: *М. Стельмах, И. Билык, исторический роман, патриотизм, национальная идея.*

Z. V. Artyushenko, Post-Graduate Student
Institute of Philology at Taras Shevchenko Kyiv National University

An Idea of Ethnicity Embodied in Images of Marko Bezsmertny and Maksym Netreba (based on novels by M. Stelmakh and I. Bilyk)

This article deals with Mykhajlo Stelmakh's and Ivan Bilyk's historical novel.

Key words: *Mykhajlo Stelmakh, Ivan Bilyk, historical novel, patriotism, national idea.*

О. В. Векуа, канд. філол. наук
Національний університет харчових технологій, м. Київ

ОСОБИСТІСТЬ У КОНТЕКСТІ МИСЛЯЧОЇ ІСТОРІЇ (ЗА ТВОРЧІСТЮ М. СТЕЛЬМАХА)

У статті йдеться про особистісні концепти творчості М. Стельмаха – прозаїка, фольклориста.

Ключові слова: *особистість, традиція, фольклор, романтизм, реалізм, автор, проза.*

Точною духовного відліку прози М. Стельмаха, яка однозначно концентрує в собі відчуття особистісної самоцінності, потужних струмів зв'язку, "роду й народу", усвідомлення значущості вселюдського досвіду, безперечно, можемо обрати тезу, яка звучить як формула – чітко й промовисто, вчора, сьогодні й на прийдешність: "У романі "Кров людська – не водиця" я писав, що життя може забрати найближчих, розбити кохання, украсти щастя, але людина лишається людиною".

Феномен творчості митця, явивши світові свою неповторність, має невідпору притягальну силу для читачів і науковців. Збирач, а з часом дослідник усної народної творчості, прозаїк щедро черпає з її джерел. Його образна система, філософсько-етичні уявлення міцно пов'язані з фольклором. Він часто цитує народну поезію у своїх прозових текстах, робить її філософським стрижнем твору, розвиває її традиції. Фольклорні концепти прозирають у назвах творів "Кров людська – не водиця", "Щедрий вечір", "Правда і кривда", "Дума про тебе". Твори "Правда і кривда", "Гуси-лебеді летять", "Чотири броди" наче вийшли з народнопоетичної стихії.

Початок – це те, що завжди справжнє, олюднене, присутнє у всьому. Світ свого дитинства М. Стельмах змальовує у автобіографічних поемах-повістях "Гуси-лебеді летять" та "Щедрий вечір": "Перші спогади мого дитинства починаються з зірок...", – і це наклало відбиток на всю його подальшу прозу, яку так трепетно оповила старовинна романтична традиція.

М. Стельмах змальовує простих трудівників, пересічних людей як мислителів, філософів від природного розуму. Його бентежить можливість втрати людиною природного розуму. Ще Т.С. Еліот занепокоєно писав: "Людство поміняло мудрість на знання, а знання на інформацію". Де ж живий, природний розум? Марко Безсмертний, герой роману "Правда і кривда", каже: "Ми, селяни, всі потроху філософи, бо все життя ходимо біля землі, хліба, меду, сонця".

Історіософське мислення Михайла Стельмаха рівною мірою оприявлене в епічних полотнах, оскільки всюди у його слові – Україна у просторі українського світовідчуття і мислення. "Кожна людська душа несе в собі ознаки вічності й конкретного часу, епохи, в яку народилася, жила і творила, свідомо вибирала духовно-етичні цінності", – слушно зауважує Михайло Кудрявцев.

М. Стельмах в одному з останніх інтерв'ю розмірковує: "Людина протягом тисячоліть залишається однією з найбільших

таємниць. І її ще розгадуватимуть протягом довгих років. Ми лише виробляємо закони глобального мислення. Страшно не те, що Всесвіт мовчить, страшно те, що нерідко мовчить людська душа. В багатьох вона просто мертва".

Письменник став голосом історії рідної землі. Він звучить у всьому – від найтеплішої деталі кордоцентричного пейзажу, найтонших порухів закоханої душі і до найпристраснішого серцебиття в її історіософських візіях. Творчість Михайла Стельмаха – це профетичне акцентування на актуальних проблемах національного життя; персонажі твору – носії певних світоглядних і моральних орієнтирів; в основі конфлікту – посилений психологічний чинник; соціально-етична проблематика набуває філософського поглиблення, поєднує ліричне, трагедійне, героїко-романтичне начала, посилює контраст між величним, піднесеним.

Вражаючи часово-просторові координати романів постійно актуалізують масштабне мислення автора в новітніх контекстах. Органічність буття окремого героя в його історичній конкретиці зберігає за собою право на повноцінність з увагою до найтонших граней, найскладніших колізій, у які потрапляє герой. Спектр проблем, явлений автором, міг осилити лише жанр роману. Звідси – необхідність розширення сюжетних меж, ускладненість композиції епічного твору, всеосяжність розмаїття поглядів, позицій, вчинків і явищ. Діапазон філософської проблематики (провина і кара, митець і юрба, кохання і зрада) має глибинну морально-етичну інтерпретацію у поліфонічному багатоголоссі романної структури. Новаторство М. Стельмаха в художній проєкції фольклорної традиції має багатоаспектний характер.

Традиційний тривимірний простір художнього полотна в романному тексті виходить за рамки узвичаєних часових площин завдяки присутності у цьому полотні духовної субстанції, яка вписує геніальний мистецький твір у Вічність. Саме вона, незнищенна духовна субстанція, для свого оприявлення потребувала, умовно кажучи, розгорнутого кінематографічного прийому, котрий потенційно зберігає силу розпросторення як в історію, так і в окрему людську долю.

"Наймудріший мислитель – народ. Він творить філософію життя, сповідує й відстоює її, коли треба, зі зброєю в руках". У Стельмаха особлива мова творів. Поетична, тепла, рясна, своїм ліризмом "притягує" до прочитання творів.

У романістиці Михайла Стельмаха – вічний образ дороги, який постає смислотворчою віссю, мислиться багатоаспектно. Дорога – це жива об'єктивна реальність, філософська площина самооприявлення кожного з героїв. Вона пролягає через серце самого автора, і талант художника здійснює магічну акцію – взаємоперетікання часів і просторів в єдиному моменті – долі України, підтримуючи цим самим енергію гуманітарної духовної аури, зберігаючи тяглість одвічної національної традиції.

Наперекір властивій усім митцям самотності, проте сподіваючись віднайти в теперішньому і в майбутньому своїх "почитателів", художники лишаються "завжди істориками і біографами народу, і саме вони здійснюють зв'язок з іншими народами і віками, а часом навіть і народу з самим собою". Міфологема дороги (шляху) в романній структурі М. Стельмаха має особливий, багатозначний зміст.

Момент духовних перехресть і дифузії життєвих досвідів різних за віком, але близьких духом людей розгортає мислительні горизонти прози у її проекції на інтелектуальне осягнення долі окремої особи і цілої країни.

Потужний національний морально-етичний комплекс – основа світобудови, талановито втілена письменником, – має потенції відкривати нові грані духовного буття українців в кожному новому часі.

Панорамність і поліфонічність як принципи системи сюжетотворення дали письменникові змогу реалізувати багатоманітність концепцій, множинність точок зору, своєрідність внутрішніх реакцій багатьох учасників романного дійства не лише на факт людської драми, а й на долю всієї України.

Художня рефлексія в історіософському просторі, поєднуючи гносеологічну енциклопедичність із онтологічною глибиною опанувала історичний часопростір на рівні духовних екстраполяцій на сучасність.

"Совість не дозволяє сіяти зло, – каже Стельмахів персонаж Марко Безсмертний. – Совість і пам'ять". Письменникові властиво бачити світ по-своєму. Романтичне світосприйняття не виключало реалізму: прозаїк мав дивовижну здатність – відкривати поетичне в буденному, звичайному. "Талант, – писав Стельмах, – може бути конструктивним і деструктивним... Талант гармонійний, коли людяний. Людяний талант перетворює світ за законами краси й любові, нелюдяний руйнує, розщеплює його".

Масштаб історіософського мислення письменника настільки об'ємний і глибоко особистісний, що в його сфері кожен знайде для себе інтелектуальну поживу і духовну опору. М. Стельмах – видатний український письменник ХХ ст., який одним із перших написав про Голодомор 1932–1933 рр., – роман "Чотири броди" десять років не друкувався.

Невипадковість буття автора у континуумі рідної історії – закономірна. Стихія М. Стельмаха – боротьба. Боротьба за слово, закріплене образною енергією відродження в читацькій уяві, "пекельно гаряче до вигорання в емоційному кратері": "Одне випадкове слово може перекреслити осяжний роман".

Українська звичаєвість у тексті художнього полотна мистецьки маніфестується М. Стельмахом локально і багатоаспектно водночас: від вірності загальнонаціональним ритуалам до укоріненості в родинній традиції кожної особистості. Гуманістичне начало визначає поведінку в кожному зигзагу долі.

Духовно-творчий вимір явища національної реальності має глибинну сутність. Вимірюється він масштабом і темпоритмом життя окремої особистості, включеної у сферу функціонування певної спільноти як її складова, сенсовірна субстанція. Саме на перехрестях спілкування оформлюється сутність індивідуального життя, увиразнюється його сенс і самоцінність, визначається температура духовних рефлексій.

В аспекті мистецького оприявлення національної історичної реальності як сфери, в котрій неперебутність духовних змагань проектується у сучасне, цікаво й повчально глибше поглянути на дифузії минулого й сучасного. Людина у ситуації остаточного вибору, психологія особистості у межовій площині, здатність індивідуума на вчинок – це лише окремі аспекти історіософського мислення письменника.

Блискуча мистецька реалізація ідеї морально-етичної справедливості, що є вічним катарсисом суспільства, народу, нації, врешті, тією генезою, на якій тримається світ, окреслює часопросторове світомислення М. Стельмаха. Базові цінності української етики, виявляється, залишаються незмінними упродовж століть. Оптимальним варіантом, що забезпечує повноцінне й живе функціонування особи в історії, є свідомість, в якій особистісне начало, за виразом М.К. Мамардашвілі, "зачеплене" саме на універсальному. Така "зачепленість" і забезпечує моральне начало в історичній свідомості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Стельмах М.П.* Твори: в 7-ми томах / М.П. Стельмах; ред. С.І. Шевцова. – К.: Дніпро, 1984.
2. *Стельмах М.П.* Чотири броди: Роман / М.П. Стельмах – К.: Дніпро, 1995. – 592 с.
3. *Стельмах М.П.* Правда і кривда (Марко Безсмертний): Роман / М.П. Стельмах; передм. В. Яременко. – К.: Молодь, 1966. – 456 с.
4. *Килимник О.В.* Світ правди і краси: Проза Михайла Стельмаха / О.В. Килимник. – К.: Рад. письменник, 1983. – 220 с.
5. *Сергійчук С.* Казки Михайла Стельмаха / С. Сергійчук // Шкільна бібліотека. – 2012. – № 7–8. – С. 98–99.

Стаття надійшла до редакції 10.10.12

О. В. Векуа, канд. філол. наук, ст. преподаватель
Национальный университет пищевых технологий

Личность в контексте мыслящей истории (по творчеству М. Стельмаха)

В статье речь идет о личностных концептах творчества М. Стельмаха – прозаика, фольклориста.

Ключевые слова: личность, традиция, проза, фольклор, романтизм, реализм, автор.

O. V. Vekua, Cand. Philol. Sci., Senior Lecturer
National University of Food Technologies

A Person within the Context of a Thinking History (based on the works by M. Stelmakh)

This article represents the analysis of personal conceits in creative works by M. Stelmakh as the prose writer and the specialist in folklore.

Key words: tradition, prose, folklore, romanticism, realism, author.